

Röya Şixəliyeva
Azərbaycan Dillər Universiteti

10.30546/2518-752X.2.507.01069

AZƏRBAYCAN PEDAQOJİ TƏHSİLİNDƏ KEYFİYYƏTİN ARTIRILMASI İSTİQAMƏTİNDƏ MÖVCUD ÇAĞIRIŞLAR VƏ GƏLƏCƏK PERSPEKTİVLƏR

Açar sözlər: təlim metodları, təhsil sistemi, təhsil strategiyaları, təhsil proqramları

Keywords: teaching methods, education system, educational strategies, educational programs

Ключевые слова: методы обучения, система образования, образовательные стратегии, образовательные программы

Giriş. Pedaqoji təhsil hər bir cəmiyyətin intellektual və sosial inkişafının təməl daşlarından biridir. Cəmiyyətin gələcəyini formalaşdıran əsas amil insan kapitalıdır və bu kapitalın inkişafında müəllimlərin rolu danılmazdır. Müasir dünyada təhsilin keyfiyyəti, yalnız infrastrukturla və maddi-texniki baza ilə deyil, ən başlıcası, müəllimin peşəkar hazırlığı və tədrisə yanaşma tərzilə müəyyən olunur. Müəllimin öz fənnini mükəmməl bilməsi kifayət deyil; o, həm də bu bilikləri effektiv şəkildə ötürmək, şagirdlərin marağını oyatmaq və onları müstəqil düşünməyə, tənqidi yanaşmağa, yaradıcı fəaliyyətə sövq etmək bacarığına malik olmalıdır.

XXI əsrdə baş verən sürətli texnoloji dəyişikliklər, rəqəmsallaşma, qloballaşma prosesləri, əmək bazarının dinamik xarakteri və informasiya axınının sürətlə artması pedaqoji təhsil sistemini yeni çağırışlarla üz-üzə qoyur. Ənənəvi təlim metodları artıq tələblərə cavab vermir və bu da müəllim hazırlığında innovativ yanaşmaların, interaktiv və şagirdyönümlü metodların tətbiqini zəruri edir. Artıq müəllim yalnız bilik ötürən deyil, həm də öyrənməni təşviq edən, sinifdə motivasiyaedici mühit yaradan, fərdi yanaşmanı əsas tutan və həyat bacarıqları formalaşdıran bir bələdçiə çevrilməlidir.

Bu baxımdan, pedaqoji təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi məsələsi təkcə təhsil sisteminin deyil, bütövlükdə cəmiyyətin inkişafı baxımından da həyati əhəmiyyət daşıyır. Mövcud reallıqlar pedaqoji təhsildə dərin struktur islahatlarını, məzmunun və təlim metodlarının müasirləşdirilməsini, müəllimlərin peşəkar inkişafının davamlı şəkildə təmin olunmasını tələb edir. Eyni zamanda, bu sahədə olan çağırışların dərin təhlili və mövcud imkanların düzgün qiymətləndirilməsi, effektiv strategiyaların müəyyənəşdirilməsi baxımından da olduqca aktualdır.

Elmi yeniliyi. Bu məqalə pedaqoji təhsilin keyfiyyətinin artırılması istiqamətində Azərbaycanda mövcud çağırışları və perspektivləri sistemli şəkildə araşdırır. Övvəlki tədqiqatlardan fərqli olaraq, məqalədə rəqəmsallaşma, əmək bazarının tələbləri, motivasiya və davamlı peşəkar inkişaf kimi aktual problemlər ətrafı təhlil edilir və yerli kontekstə uyğun islahatların tətbiqi yolları müzakirə olunur.

Bu yanaşma pedaqoji təhsilin inkişafında innovativ və strateji baxışın formalaşmasına töhfə verir.

Praktiki əhəmiyyəti. Məqalədə irəli sürülən təkliflər pedaqoji təhsilin təkmilləşdirilməsi üçün konkret tədbirlər kimi nəzərdə tutulub. Tədris proqramlarının yenilənməsi, praktik təlimlərin artırılması, müəllimlərin davamlı peşəkar inkişafının təmin olunması və rəqəmsal bacarıqların tədrisə inteqrasiyası kimi tədbirlər təhsil siyasətini həyata keçirən qurumlar, təhsil müəssisələri və pedaqoji kadrların hazırlanmasında iştirak edən mütəxəssislər üçün faydalı ola bilər. Bu isə müəllim hazırlığının keyfiyyətinin yüksəlməsinə və ümumi təhsil sisteminin inkişafına müsbət təsir göstərəcək.

Azərbaycanda pedaqoji təhsilin inkişafı istiqamətində son illər bir sıra müsbət dəyişikliklər həyata keçirilmişdir. Təhsil sisteminin modernləşdirilməsi, ali məktəblərdə kredit sisteminin tətbiqi, müəllimlərin sertifikatlaşdırılması prosesi və yeni təhsil proqramlarının hazırlanması bu sahədə atılmış vacib addımlar sırasındadır. Bu islahatlar pedaqoji kadr hazırlığının keyfiyyətinin yüksəldilməsinə yönəlsə də, mövcud vəziyyət hələ də bir sıra problemlərin mövcud olduğunu göstərir.

İlk növbədə, pedaqoji təhsildə tətbiq olunan tədris proqramları sürətlə dəyişən dövrün çağırışlarına tam cavab vermir. Müasir pedaqoji yanaşmalar və yeni təlim texnologiyaları nəzərə alınmadan hazırlanan proqramlar gələcək müəllimlərin praktik və peşəkar bacarıqlarının formalaşmasında məhdudiyyətlər yaradır. Bu isə onların real məktəb mühitində tətbiq edə biləcəyi bilik və bacarıqların zəif olmasına səbəb olur.

Bundan əlavə, praktik təlimin zəif təşkili də mühüm problemlərdən biridir. Pedaqoji fakültələrdə tələbələr üçün nəzəri biliklərə əsaslanan tədris üstünlük təşkil edir, lakin bu biliklərin məktəb mühitində tətbiqi üçün kifayət qədər şərait yaradılmır. Praktiki təcrübənin məhdud olması tələbələrin gələcək müəllim kimi formalaşmasını çətinləşdirir və onların peşəyə hazırlıq səviyyəsinə mənfi təsir göstərir.

Eyni zamanda, innovativ düşünmə, yaradıcı yanaşma və tənqidi təfəkkür kimi mühüm bacarıqların formalaşmasına tədris prosesində lazımi diqqət yetirilmir. Bu bacarıqlar isə müasir dövrdə müəllimlik peşəsinin əsas tələblərindən biridir. Təəssüf ki, ənənəvi metodlara əsaslanan təlim yanaşmaları bu istiqamətdə tələb olunan keyfiyyətlərin inkişafına mane olur.

Rəqəmsal texnologiyaların təhsildə geniş tətbiq olunmasına baxmayaraq, pedaqoji təhsildə bu sahəyə kifayət qədər yer verilmir. Gələcək müəllimlərin informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından səmərəli istifadə etmə bacarığı aşağı səviyyədədir ki, bu da onların müasir dərs mühitində uğurlu fəaliyyət göstərmələrini çətinləşdirir. Bu kimi amillər pedaqoji təhsilin ümumi keyfiyyətinə mənfi təsir göstərir və gələcək müəllimlərin peşəyə tam hazırlıqlı şəkildə daxil olmalarına mane olur. Bu problemlərin aradan qaldırılması üçün isə daha sistemli və hədəfli islahatlara ehtiyac duyulur.

Müasir dövrdə pedaqoji təhsil sistemi bir sıra ciddi və çoxşaxəli çağırışlarla üz-üzədir. Bu çağırışlar həm global miqyasda baş verən dəyişikliklərdən, həm də yerli təhsil sisteminin özünəməxsus xüsusiyyətlərindən qaynaqlanır. Onların vaxtında və məqsədyönlü şəkildə dəyərləndirilməsi pedaqoji təhsilin gələcək inkişafı üçün həlledici rol oynayır.

Birinci və ən mühüm çağırış rəqəmsallaşmadır. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı müəllimlərdən yalnız ənənəvi dərs metodlarına deyil, həm də rəqəmsal resurslardan, elektron platformalardan və müxtəlif onlayn tədris vasitələrindən səmərəli istifadə etmə bacarığı tələb edir. Müasir şagird nəslə texnologiyaya inteqrasiya olunmuş tədris mühitinə üstünlük verir. Bu səbəbdən pedaqoji təhsildə rəqəmsal savadlılıq, İKT bacarıqları və texnologiya əsaslı pedaqoji yanaşmaların öyrədilməsi zəruri hala çevrilmişdir.

İkinci mühüm çağırış əmək bazarının dəyişən tələbləridir. Müəllimlik peşəsinə olan gözləntilər getdikcə daha çox dəyişir və mürəkkəbləşir. Müasir müəllim yalnız fənn üzrə biliklərə malik olmamalı, həm də yaradıcı, çevik düşüncəli, təşəbbüskar və pedaqoji innovasiyalara açıq olmalıdır. Əmək bazarında rəqabətə davamlı olmaq üçün pedaqoji kadrlar daim öz bacarıqlarını yeniləməli, dəyişən reallıqlara uyğunlaşa bilməlidirlər. Bu isə pedaqoji təhsilin məzmun və metodologiyasının təkmilləşdirilməsini zəruri edir.

Digər ciddi problem motivasiya ilə bağlıdır. Müəllimlik peşəsinin cəmiyyətdə sosial statusunun arzuolunan səviyyədə olmaması və maddi təminat məsələləri bu sahəyə olan marağın azalmasına səbəb olur. İstedadlı və bacarıqlı gənclər müəllimlik peşəsini daha az üstünlük verdikləri sahə kimi qiymətləndirirlər. Bu isə uzunmüddətli perspektivdə təhsilin keyfiyyətinə mənfi təsir göstərir və pedaqoji təhsilin məzunlarının sayı və keyfiyyəti baxımından narahatlıq doğurur.

Peşəkar inkişafın davamlı olmaması da mühüm çağırışlardan biridir. Bir çox hallarda müəllimlər üçün təşkil olunan ixtisasartırma kursları və təlimlər sistemli və uzunmüddətli deyil, bir dəfəlik və formal xarakter daşıyır. Müasir təhsil sistemi isə müəllimlərin fasiləsiz şəkildə öz üzərində işləməsini, daim yenilənməsini tələb edir. Bu məqsədlə müəllimlərin davamlı peşəkar inkişafını dəstəkləyən mexanizmlərin yaradılması və bu prosesin stimullaşdırılması böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Rəqəmsallaşma, əmək bazarının tələbləri, sosial-maddi motivasiya və peşəkar inkişafın davamlılığı pedaqoji təhsilin qarşısında duran əsas çağırışlar sırasındadır. Bu çağırışların uğurla dəf edilməsi üçün məqsədyönlü islahatlar, strateji yanaşmalar və davamlı dəstək mexanizmləri həyata keçirilməlidir.

Müasir pedaqoji təhsilin qarşısında ciddi çağırışlar durmasına baxmayaraq, bu sahədə keyfiyyətin yüksəldilməsi üçün geniş imkanlar da mövcuddur. Azərbaycan dövlət siyasəti və təhsil strategiyaları pedaqoji kadrların hazırlanmasına xüsusi diqqət yetirir. Dövlət tərəfindən qəbul edilmiş təhsil proqramları və strategiyalar müəllimlərin sertifikatlaşdırılması, stimullaşdırılması və peşəkar inkişafının davamlı təmin olunmasına zəmin yaradır. Bu tədbirlər pedaqoji təhsilin keyfiyyətinin artırılması istiqamətində əhəmiyyətli addımlardır.

Eyni zamanda, rəqəmsal resursların inkişafı və onlayn təhsil platformalarının geniş yayılması müəllimlərin peşəkar bacarıqlarını təkmilləşdirməsini asanlaşdırır. Elektron təhsil mühiti vasitəsilə təqdim olunan müxtəlif təlim modulları, vebinarlar və distant kurslar müəllimlərin öz üzərində davamlı işləməsinə imkan verir və təhsil sahəsində innovasiyaların tətbiqinə şərait yaradır.

Beynəlxalq təcrübənin tətbiqi də pedaqoji təhsilin inkişafında mühüm rol oynayır. İkili diplom proqramları, təcrübə mübadiləsi layihələri və beynəlxalq akkreditasiya standartları əsasında təhsil müəssisələrinin fəaliyyəti yenilənir, bu isə müəllim hazırlığında keyfiyyətin artırılmasına təsir göstərir. Ali təhsil müəssi-

sələrinin tədris və təcrübə bazalarının gücləndirilməsi, məktəb-təcrübə partnyorluqları və mentorluq proqramları gələcək müəllimlərin real tədris mühitində formalaşmasını təmin edir.

Pedaqoji təhsilin daha da təkmilləşdirilməsi üçün bir sıra təkliflər irəli sürülə bilər. İlk növbədə, tədris proqramlarının yenilənməsi və ənənəvi yanaşmalardan uzaqlaşaraq, tələbə yönümlü, kompetensiya əsaslı kurikulumların hazırlanması zəruridir. Təcrübəyə əsaslanan təhsilin gücləndirilməsi məqsədilə praktik təlimlərin payının artırılması və məktəblərlə sıx əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi önəmlidir.

Bundan əlavə, müəllimlərin davamlı peşəkar inkişafının təmin olunması üçün mütəmadi təlimlər, vebinarlar və təcrübə mübadiləsi proqramlarının təşkili vacibdir. Müasir təhsil texnologiyalarının pedaqoji təhsilə inteqrasiyası rəqəmsal bacarıqların inkişafına imkan yaradacaq və tədris prosesini daha interaktiv və effektiv edəcəkdir. Nəhayət, müəllimlik peşəsinin sosial statusunun yüksəldilməsi və motivasiya mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi üçün əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması və gənclərin bu sahəyə cəlb edilməsi istiqamətində stimullaşdırıcı tədbirlər görülməlidir.

Nəticə. Pedaqoji təhsil sisteminin inkişafı bütövlükdə təhsilin keyfiyyətinə birbaşa təsir edir. Müasir dövrün tələblərinə cavab verən, innovativ və çevik pedaqoji kadrların hazırlanması isə strateji əhəmiyyət kəsb edir. Qarşıda duran çağırışlara baxmayaraq, düzgün islahatlar və effektiv idarəetmə mexanizmləri sayəsində pedaqoji təhsilin keyfiyyəti əhəmiyyətli dərəcədə yüksələ bilər. Bu isə gələcək nəsillərin daha savadlı, yaradıcı və bacarıqlı olması üçün güclü zəmin yaradacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Əliyev, R. (2018). Müasir pedaqoji texnologiyalar və təlim metodları. Bakı: Təhsil Nəşriyyatı.
2. Məmmədova, N. (2020). Pedaqoji kadrların hazırlanmasında innovativ yanaşmalar. Bakı: Elm və Təhsil.
3. Quliyev, S. (2019). Azərbaycan təhsil sistemində islahatlar və perspektivlər. Bakı: Təhsil Nazirliyi nəşriyyatı.
4. Hüseynova, L. (2021). Rəqəmsal texnologiyaların pedaqoji təhsilə inteqrasiyası. Bakı: Azərbaycan Universiteti nəşriyyatı.
5. UNESCO (2016). Müasir müəllimlərin peşəkar inkişafı: dünya təcrübəsi və tövsiyələr. Paris: UNESCO.
6. World Bank (2017). Education Reform in Azerbaijan: Challenges and Opportunities. Washington, D.C.: World Bank Publications.
7. İsmayılov, T. (2019). Peşəkar inkişaf və müəllim motivasiyası. Bakı: Təhsil Araşdırmaları Jurnalı, 12(3), 45-58.
8. Əliyeva, F. (2022). Təhsil sistemində davamlı inkişaf və müəllim hazırlığı. Bakı: Elm və Təhsil.

Roya Shykhaliyeva

Summary

CURRENT CHALLENGES AND FUTURE PROSPECTS FOR IMPROVING THE QUALITY OF PEDAGOGICAL EDUCATION IN AZERBAIJAN

Pedagogical education is the foundation of society's intellectual and social development, with teacher preparation being key to education quality. Modern challenges

like technology, digitalization, and labor market demands require updating pedagogical training. While Azerbaijan has made progress, issues remain in curriculum modernization, practical training, and digital skills. Low social status of teaching and lack of continuous professional development are also concerns. However, state policies and international experience offer opportunities to improve pedagogical education quality, supporting a more skilled and creative future generation.

Рёя Шыхалиева

Резюме

СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Педагогическое образование – основа интеллектуального и социального развития общества, а подготовка учителей – ключ к качеству образования. Современные вызовы, такие как технологии, цифровизация и требования рынка труда, требуют обновления педагогического образования. В Азербайджане достигнут прогресс, но сохраняются проблемы с учебными программами, практикой и цифровыми навыками. Низкий статус профессии и отсутствие постоянного развития – также проблемы. Государственная политика и международный опыт создают возможности для улучшения качества педагогического образования и подготовки более квалифицированного и творческого поколения.

Rəyçi: b/m. G.Abdullayeva